БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 тыдан үдээлеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1966 ч. МАЙ 28 СУББОТА № 125 (6456).

Өртээ 2 көп.

СОҢГУКЧУЛАРНЫҢ БЕДИК БҮЗҮРЕЛИ

Соңгулда хүнүнге чедир санныг хонуктар арткан. Улуг политиктиг кампанияга белеткел ажылдары бистиң республикада калбарган. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле соңгулда округтарының соңгукчуларының депутаттарга кандидаттар-биле ужуражыышкынары бо хүннерде үргүлчүлеп турар.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Бай-Тайганың № 648 соңгулда округундан депутатка кандидат, «Тээли» совхозтуң комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазының бригадири эш Мукаайлы Салчакович Маадыр-оол-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны хуралдары «Тээли» совхозтуң тевүнге, Найырал суурга болуп эртилээн.

Депутатка кандидат-биле ужуражыышкын хуралы Черби суурга политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүнге эртеген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Бии-Хемниң № 651 соңгулда округундан соңгуттурар депутатка кандидат, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш **Петр Васильевич Астафьевтиң** колхозтуң экономиказын болгаш колхозчуларның чаагай байдалын көдүрер талазы-биле улуг ажылдарны кылып, өске ажыл-агыйларга үлегер-чижек болу бергенин санал берген улус демдеглеп, ажылчы чонларның идегелин шынаныын шылаарын бүзүреткеннер.

Шеминилер боттарының депутаттың кандидадынга дешпиткени «Сүт-Хөл» совхозтуң саанчызы эш **Шоңдайты Доңгур-Баштыговна Ховалыг**-биле ужурашканнар. Санал берген соңгукчулар кандидадынга чүгүла чагыгларны берип, чоокку үеде чорудар ажылдарын тодаратканнар. Шеми школазының директору С. Монгуш санал бергеш, школаның капитал септелгезин соңгулда хүнүнге чедир доозарын болгаш бүгү септелгени бүрүн кылгаш, июль айның 20-де күрүне, комиссиязынга дужаар дээш школа коллективи социалистиг хүлээлге алган ажылдан турарын чугаалаан. Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Сүт-Хөлдүң № 652 соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат эш **Ш. Д. Ховалыг** дээш бадылаашкынын бээрииче бүгү соңгукчуларны кыйгырган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан депутатка кандидат «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелиниң тудуг бригадазының бригадири эш **Сергей Балбырович Сендажы** «Большевик» колхозта соңгукчулар-биле ужурашкан. Колхоз тараа культураларының чажылдазын ам 82 хуу күүсеткен. Чоокку хүннерде доозар деп турар.

Депутаттарга кандидаттар чүве чугаалаан, оларга көргүскен улуг идегел дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп, бүгү-ле күжүн чонунга, СЭКП-ниң XXIII съездиниң тевүлүг шиитпирлерин күүседириңге бараан болдурарын соңгукчуларга бүзүреткеннер.

Соңгулдага алдар

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң төп суурунуң клубунга ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Эвилелдиң Соведининң депутадынга кандидат **Салчак Калбакхереевич Тока**-биле ужуражылганы эртирген. Ол хуралга быжаа ажаакчызы Комбу Доржу быжаа бүрүзүнден хонукта немелде денизин 700 г чедирерин, тракторист херээжен Монгуш Кускаалчы часкы, чайгы, күскү тараа ажылының үезинде ээлчег нормазын 200 хуу чедир күүседирин, Дөң-Терезин салбырның эргелекчизи эш Сүрүн салбыр бо чылын суггаттыг черинге га бүрүзүнден 18, суггат чок черинге га бүрүзүнден 8—10 центнер дүжүттү ажаал алырын, Азнаты салбырның хойжу бригадазының бригадири Куулар Начын бригада бо чылын чүс хойга онааштыр 105 хураганны, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргын алырын хүлээнгеннер.

ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫ, КУРЛАВЫР КҮШ

Совет улуста бар бүгү-ле эрес-маадырлыг чоруктар, кайгамчык чаагай ажыл-үүлелер, эргим үнелиг чүүлдер Ленинчи комсомолдуң ады-биле тудуш холбаалыг. ВЛКСМ-ни партия дайынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжү кылдыр санап турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң документтеринде болгаш комсомолдуң XV съездизинге партия Төп Комитединиң Байырлыг чагаазында, ТН-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында Ленинчи комсомолдуң кол сорулгазы — аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайын тодаргай болгаш билдингири-биле айыткан. Комсомолдуң чоокта чаа доозулган XV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Байырлыг чагаазында мынча дээн:

«Комсомолдуң XV съездизи — чалыы назынның күжүнүң дайынчы көрүлдези. Совет аныяктар болгаш оон хүлээп көрдүнген авангарды— Ленинчи комсомол партияның болгаш улустуң идегелин алдарлыы-биле бүзүредип турар. Тугунда ады бижиттинген өлүм чок Ленинниң чагыгларын ёзугаар хөй миллион аныяк демиселчилерни кижизидип турар комсомолдуң ажыл-херектеринге чоргаарланып турар бис. Дайынның берге шылгалдаларының чылдарында, совет улустуң тургузуучу күш-ажылының чылдарында комсомолга баштаткан аныяктар ленинчи оруктап партияның удуртулгазы-биле чоруп, коммунизмниң идеалдарынга кеззээ кызыгаар чонга шынчы болуп келген».

Алдарлыг комсомол, совет аныяктар коммунизм тургузуушкунунга күш-ажылдың болгаш демиселдиң ёзулуг школазын эртпишаан, партияга, коммунизмниң херээнге кызыгаржок бердингенин боттарының эрес соруктуг ажыл-херээ-биле бадыткап турар. Амгы үеде бистиң Тыва АССР-де 22 муң ажыг комсомолчуларның бежен ажыг хуузу материалдыг түүлдү бүдүрүп кылырынга киржип турар дээрзин маңаа чижек кылдыр чугаалаарга четчир.

Эрес соруктуг, оожургал чок чүрекпиг шак ынчы аныяк кижилерни бо хүн Тыванның кайызындан-даа — «Тыва даг-дүгү» болгаш «Тыва-кобальт» тудугларының тудугжуларының, Кызылдың ажылчыннарының болгаш Өвүрүнүң, Бай-Тайганың, Эрзинниң малчыннарының, Таңдының, Каа-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң тараажыларының база Тожунуң, Тере-Хөлдүң аңчыларының болгаш бистиң хөй санныг интеллигенциязыстың аразындан чүс-чүзү-биле көрүп болур.

Боттарының төлептиг ажыл-херээ-биле хөй-хөй комсомолчулар, аныяктар чаагай алдарны чедип ап турар. Мал ажылын хөгжүдүрүнге шылгараңгай чедишкиннери дээш ССРЭ-ниң ордениери болгаш медальдары-биле шаңнатнан малчыннарның аразында комсомолчулар эвээш эвес. Оларга ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады, ВЛКСМ-ниң XV съездизиниң делегады, хойжу Мукаайлы Маадыр-оол («Тээли» совхоз), саанчылар Оюн Чечен (Таңдыда дуржулга станциязы), Саая Саара («Барлык» совхоз), Татьяна Наваштай («Найырал» совхоз), Ондэр Шоотак («Сүт-Хөл» совхоз) оларны болгаш оон-даа аскелерни хамаарыштырып болур. Ооң-биле кады бүгү Тывада сураглыг комсомолчу-аныяктарның коллективтери бар апарганын чугаалаары черле өөрүнчүг. «Тыва даг-дүгү» болгаш «Тыва кобальт» тудугларында Евгений Черненконуң, Михаил Чертыгашевтиң бригадаларының, «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазының аныяк ажыл-ишчилериниң дугайында республикада чаагай алдар чоруп турар. Кызылдың № 3 АТА-да Иван Фроленко удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы боттарының бар аргаларын санап көргеш, беш чыл планын үш чыл 8 ай иштинде күүседир деп патриоттуг хүлээлге-биле ажылдап турар. Бо дээрге комсомол организацияларының удуртулгазы-биле чоруттунуп турар чаагай ажыл-херектер-дир.

Комсомолчуларны, аныяктарны бүдүрүлгеге калбаа-биле киириштирери, аңаа чедишкиниг ажылдаары чүгүла болбайн аан. Ынчалзажок комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга кол чүүл чүү болурул дээрзиниң дугайын партияның XXIII съездизинге СЭКП ТК-ның отчёдунда мынчаар тодаратканнар: «Комсомолчуларның болгаш аныяктарның тудугларга эрес-соруктуу-биле ажылдап, өске-даа ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге киржип турары кончуг эки-дир. Ынчалза-даа ооң-биле чергелештир комсомолдуң ажылынга кол чүүлдүң — аныяктар кижизидилгезиниң дугайын уттуп болбас херек». Ынчангаш «ВЛКСМ-ниң Төп Комитединиң отчёду болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр комсомолдуң сорулгалары» деп илеткелдиң талазы-биле ВЛКСМ-ниң XV съездизиниң резолюциязында кол кичээнгейни олче угландырып турар.

Бо сорулганы чедишкиниг күүседир төлээде, комсомол организацияларының бүгү ажыл-чорудулгазының деңнелин шудургузу-биле бедидер, оларның ажылының хевирин база арга-методун улам сайзыраңгайжыдар, кол кичээнгейни аныяк кижиже, ооң идейлиг кижизидилгезинче, чорудуп турар ажыл-херээнче угландырар херек. Совет улустуң, Коммунистиг партияның революсчу, күш-ажылчы болгаш дайынчы чаңчылдарынга, совет патриотизмниң база пролетаржы интернационализмниң ёзузунга аныяктарны могаг-шылаг чоокка кижизидериниң айтырыы комсомол организацияларының ажылының төвүнге турар ужурлуг. Ол талазы-биле чорудар бүгү практиктиг ажыл-чорудулганы буржуаз идеологияның янзы-бүрү илерээшкиннеринге удур эптеш чок кылдыр тургузары эргежок чугула.

Комсомол организациялары бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазын чер-черде партия организацияларының хүн бүрү удуртулгазы-биле чорудуп турар. Ынчангаш комсомолдуң мурнунга салган чаа улуг сорулгалар аңаа удуртулганы шиитпирлиг эжижидерин, ооң кадрларын шыдамыктай, сагыш салынгыр кижизидерин партия организацияларындан негеп турар. Маңаа дүүштүр алыр болза, таарымча чок четпестер бисте ам-даа бар. Чижээ, Бии-Хемниң «Искра» колхозунда, Улуг-Хемниң «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтарда, Бай-Тайганың «Тээли» совхозунда комсомолчуларның вередилгезин багай организастаан, ВЛКСМ-ниң Эрзин, Каа-Хем райкомнары үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин кошкак боттандырып турар. Бо чижеитер ол черлерде комсомол организацияларында партия организацияларының удуртулгазының кошкаан херечилеп турар-дыр.

Комсомол — партияның шынчы, дайынчы дузалакчызы болгаш кол курлавыр күжү чүве төлээде, чер-черде партия организациялары ооң ажыл-чорудулгазын СЭКП-ниң XXIII съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузар дээш удуртулганы күштелдирер, хүн бүрү боттуг дузаны чедирер хүлээлгелиг. Ындыг таварылгада комсомол организациялары оларның мурнунга партияның салган харыысалгалыг сорулгазын чедишкиниг күүседир деп чүве чигзиниг чок.

Республиканың соңгулда комиссиязында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле республика соңгулда комиссиязының калбак хуралы ук комиссияның даргазы К. С. Шойгунуң даргалааны-биле болуп эрткен. Комиссияның хуралынга Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле республиканың соңгулда комиссиязының даргазы М. К. Шыырап болгаш Националдар Совединге соңгулда талазы-биле округтар комиссияларының даргалары база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. Ш. Долчацмаа, СЭКП-ниң Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, харылзаа эргелелиниң, респотребсоюзтуң, Садыг болгаш Культура министерстволарының, өске-даа республиканың албан черлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары база чаңдык районнарының удуртур ажылдакчылары киришкен.

Ол хуралга ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулданың белеткелдериниң Тожу болгаш Каа-Хем районнарда чоруп турарының дугайында Тожу райкүүскомнуң даргазы В. С. Тамдың-оолдуң, Каа-Хем райкүүскомнуң даргазының оралакчызы В. А. Чигарскихтиң информацияларын база соңгулда хүннеринде чонның садыг хандырылгазын улам эжижидер талазы-биле белеткелдер дугайында садыг министрлиниң оралакчызы эш Науменконуң болгаш респотребсоюзтуң баштаар черинің даргазының оралакчызы эш Салчактың информацияларын дыңнап чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда белеткелдери СЭКП-ниң XXIII съездизиниң тевүлүг шиитпирлеринге сорук киргеп бүгү ажылчы чонның политиктиг болгаш ажыл-ишчи улуг көдүрүүшкүнү-биле чоруп турар. Соңгулда округтарын, соңгулда участоктарын тургузар болгаш оларның комиссияларын бадылаар, участоктарны дерип херексээр, соңгукчуларның данзызын тургузуп, бүгү-ниитиниң көрүлдезинге азар болгаш ону хынаар, депутаттарга кандидаттарны дешпидер болгаш деткиир, соңгулда мурнуның хуралдарын эрттирер, кандидаттарның соңгукчулары-биле ужуражыышкынарын эрттирер дээш өске-даа хөнчеглер чонның политиктиг болгаш ажыл-ишчи улуг көдүрүүшкүнү-биле эртип турарын демдеглээн.

Тожу, Каа-Хем болгаш республиканың өске-даа районнарында соңгулда белеткелдеринде ам-даа улуг четпестер бар деп хурал айыткан. Соңгулда белеткелдерин Каа-Хем районда хынап көрбейн турар. Тожу районнуң чамдык соңгулда участоктарыбиле харылзаа багай. Соңгулдага белеткел хүнеринде болгаш соңгулда хүнүнде чонның садыг хандырылгазын улам эжижидер талазы-биле Тыва хереглекчидер цитилелиниң баштаар чери ам-даа эки белеткенмейн турар. Үлетпүр бараанарынга болгаш аъш-чемге чонның хереглелдерин, ылаңгыя сарыг шай, чайгы хеп хандырылгазының талазы-биле план безин кылдынмаан. Ынчаарга харылзаа эргелели телефон, радио харылзааларын амдыгаа чедир хынап белеткевээн, чамдык районнарда, Кызыл хоорайда чамдык телефоннар дыңналбас, харылзаа салбырлары ону чогуур ёй-шаанда этпейн турар.

Ам болур соңгулда мурнундагы соңгулдалардан онза, чайын эртип турар. Ынчангаш ооң онзатай байдалдарын эки өөренип көргеш, бүгү тала-биле ыяк хынамчалыг белеткенир ужурлуг.

Ам хамык-ла белеткел ажылдары участоктар төптеринге мөөнеттингеп турар ужурлуг. Участок соңгулда комиссияларының даргалары, агитпунктулар эргелекчилери бүгү-ле кежигүннерин болгаш агитаторларын эвилелдеп алгаш, арткан белеткел ажылдарын чорудары чугула. Кол чүве — соңгукчуларның данзызын хынаары болур. Участоктарга дежурныйларны үргүлчү тургузар, участоктарның бүгү дерилгезин четчелеп доозар, соңгулда хүнүнде медээ алыр болгаш протоколдарны чедирер харылзаа транспортту амдыгаастан планнап, ону хынап, участоктарын болгаш округтарның протоколдарын шын кылырын өөренир, участок, агитпункт долгандыр бүгү-ле культура массалыг ажылдарны, көргүүг агитацияазын күштелдирер — мындыг ажылдар туруп турар.

Соңгулда — бүгү улустуң байырлалы. Ынчангаш ол хүн чон бодунуң совет хамаатызы хүлээлгезин өөрүшкүлүг болгаш хөлүг күүсетсин дээш бүгү-ле чүвени таарыштыр белеткээр. Оюн-концерт, кино, спорт маргылдаалары, ылаңгыя ам чай үезинде спорттуң чайгы хевирлерин, ооң иштинде национал хевирлери — хүреш, чарыш, ча, согун, кажык адары, баг катары дээш өске-даа орнарны организастап, чонның байырлалын хөлүг болдурарынче комиссияның хуралы бүгү-ле округ болгаш участок комиссияларының, хөй-ниити организацияларының күзээгейни угландырар херек.

Соңгулдага чедир санныг хонук арткан. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаже кичээнгейни угландырарын хурал онзалап айыткан.

Школа тудуу

Бажың-Алаак 8 чыл школазынга 320 кижи өөренир чаа школаны «Искра» артельдиң колхозчулары тудуп бээр деп шиитпирлээн. Бо чылдың апрельден эгелеп, школаның фундаментизин салырынга чеп казар ажылдар чоруп турар. 50 хире колхозчу херээженнер хаара туттунган. Школаның фундаментизин ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге чедир доозар сорулга салдынган.

С. ХЕВЕР-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Өөрүнчүг медээлер

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң одарларынга чораан кижи дартаган сумка дергилээн аътты хереэженге бо-ла ужуражы бээр. Ол колхозтуң мал эмчизи М. Чирзең-дир. Ажылынга ынак, шудургу эмчи колхозунга 14 чыл ажыг ажылдан келген.

— Чирзең эмчи турда, мал кадык турар — деп, малчыннар чоргаарал-биле чугаалаарлар. Мал оолдаашкыны дооступ турар. Эш Чирзең 1002 хураганны чазаан, олар шупту менди эттинген.

Колхозтуң № 1 хойжу бригадазы эрткен чылын чүс хойга онааштыр 104 хураганны алган, бо чылын малдың чаш төлүн оон-даа хөйүнү менди алыр сорулганы салып, коданнарының чем-суурун экижидип тургаш, бирги кварталда безин төрүүр чүс хойга онааштыр 92 хураганны алган. Ам бригаданың хойжулары келир кышкка белеткелди баш бурунгаар эгелеп, хой кыргылдазын организастыг эрттирериниче, хоюн эки одарладып семиртириниче кичээнгейни салып турарлар.

М. МАЖАА.

* * *

Харааган сүт-бараан фермазының саанчызы акым Владимир Саепыоолдуң бажыңынга бо-ла чеде бээр турган мен. Ында дошпулуур, мандалин, чаа солуннар, журналдар, номнар долу. Акым ажылдан чедип келгеш, дошпулуурун алгаш аныяктар дугайынды хөлүг ырларны ырлай бээрге, сеткил-сагыжым хайыгын, акым-биле кады, фермаңын ыңдыг хөлүг аныяктары-биле кады ажылдаксаам келир. Ам өөредилге доозулган, ол күзелим боттанган. Иңектер кадарып хап тур мен.

В. ОНДАР.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозу.

* * *

Часкы тарылга ажылдары, өске черлер-биле бир демей. Бай-Тайганың ховуларында база калбарган. Чер ажылының бедик агротехниказы болгаш темпизин дээш чарыштың муруку одуруун «Мурнакчы» колхоз эдээр. Артельдиң механизаторлары чоокку үеге чедир 1124 га шелге тараа культураларын чашкан. Чер андырылгазы база чедишкинниг чоруп турар.

Район ниитизи-биле 3539 га черни чаргаш, 2934 гектар шелге үрезинни чашкан.

Хыналданы күштелдирген

Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларынга чедишкиниг ужуражыр дээш районнуң ховуларында часкы тарылга амгы үеде хайныышкыныг чоруп, механизаторларның, суггарыкчыларның аразында социалистиг чарыш бүгү тала-биле калбарган.

Соңгулу хүннерде тарылганың темпизи мурнукуудан дыка дүргедээн. Бо чарышта бирги черде, мурнуку хевээр, «Большевиктиң» тараажылары чорбушаан. Колхозтуң механизаторларында боттарының ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турарларның саны өскен. Ооржак Матпай-оол хүнде 32 гектарны чаштырып тургаш, 45—47 ганы чаштырып, социалистиг чарыштың тиилелчизи, шилчнир Кызыл туктуң доктаамал эдилекчизи болгаш. Ооң соңгулүнде Саая Окпан-оол, Хомушку Өктээр олар чоруп турар.

Колхозтуң баштаар чери, партия организациязы механизаторларның, тараажыларның амыдырал-чурттал-газын чогумчалыг кылдыр тургускан, доктаамал ажылдап турар чүнар бажыңныг. Көргүзүглер хүн бүрү чыырыттынып, агитхүүдустарны доктаамал үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын неперетпип, ажылда бар четпестерни сойгалап илередиринге кол рольду ойнап келген.

Колхозтуң тарылга төлдеринде суггарылгага ажылдың бедик культураазы дээш демисел күштелген. Колхозта улусчу контрольдуң бөлүү часкы тарылганың эгезинден тура хыналдаларны доктаамал торудуп келген. Баштайгы хыналданы часкы суггарылганы канчаар чорудуп турарының дугайында суггарылга звеноларының айыы-биле чоруткулаан. Оон түңнелинде эш Саая Меңгенин удуртканы звено Тере-Хая төлдерин суггарып тургаш, 17 га черни токарлай суггарып, шынар чок ажылдаанын илереткеш, ону катап суггартыан. Дараазында үнүүшкүнде часкы чер андырылгазы канчаар чорупторунда турарын хынап көрген болгаш трактористер Допгак Амыр-оол, Саая Өнер-оол, Саая Хуна олар Арыг-Кыдыы деп черге чер чарып тургаш, 54 га черни оргалап, чалдап турганын илереткен. Ону колхоз баштаар черинге шиитпирлээри-биле киирерге, оларга туструувунда хемчээн көргүзүп, бүгү шелүн катап чардырган.

Улусчу контрольдуң бөлүү колхозтуң бухгалтери эш Хомушку Оттугаш эки удуртуп, хөй-ниитиниң часкы тарылганың хыналдазынче хөйү-биле хаара туткан. Оларның составында Эрги-Барлык школазының директору Чыргал Маадыр, суггарыкчы Саая Сюрюң олар идепкейлиг чоруун көргүзүп, хыналда санынга киржип, бар четпестерни чайладырынга боттарының саналсүмелерин киирип келгеннер.

Колхозта улусчу контрольдуң бөлүү хыналданың түңнелин ол черинге артырбайн, бүгү механизаторларга, суггарыкчыларга дыңнадып, боттуг хемчеглерни ап турарлар. Оон үжүрүндан тараа чаштырыышкыннарының үезинде сөөлгү кылган хыналда эки түңнелдин көргүскен.

«Большевик» колхозта улусчу контрольдуң бөлүү түгле часкы тарылга үезинде доктаамал ажылдап келген эвес, мал кыштаглаашкынының үезинде болгаш тудуг-суурну тудуп турарының талазы-биле хыналдаларны доктаамал чорудуп, колхоз баштаар черинің, партия организациязының даяныр күжү болуп, колхозтуң экономиказын, культураамыдыралын сайзырадырынга кол идигни берип келген.

С. КОМБУП-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

Тарылганың чоруп турары

РАЙОННАР	Бүгү культураларның планын күүсеткени (хуу-биле)
Каа-Хем	90,6
Тес-Хем	86,6
Таңды	81,1
Эрзин	74,9
Бии-Хем	70,7
Чөөн-Хемчик	66,5
Улуг-Хем	64,1
Барыын-Хемчик	63,5
Бай-Тайга	60,6
Өвүр	59,7
Тожу	23,6
Кызыл хоорай Совети	72,7
Республика ниитизи-биле	74,6

Оон иштинде тараа болгаш бобы культураларының тарылгазының планы 88,8 кызыл-тастың—99,8, чиге-тарааның—51,0, кукурузаның — 33,4, картофельдиң—36,3, ногаалар-ның—10,4 хуу күүсеттинген.

Суггарылга

Май 25-ке чедир республиканда суггарылганың чоруп турарының медээзин көргүзерге мындыг:

РАЙОННАР	Суггаран чер (га-биле)	План күүседе ан (хуу-биле)
Тес-Хем	1966	80,2
Улуг-Хем	4826	47,1
Эрзин	290	42,7
Бии-Хем	1915	42,0
Чөөн-Хемчик	5065	39,2
Каа-Хем	1230	34,7
Бай-Тайга	3058	26,1
Өвүр	518	24,6
Барыын-Хемчик	3803	23,4
Таңды	1085	13,8
Республика	23756	32,7

Республиканың ажыл-агыйларыга 1460 суггарыкчылар ажылдаар деп планнаан болза, ам херек кырында түгле 743 кижи ажылдап турар.

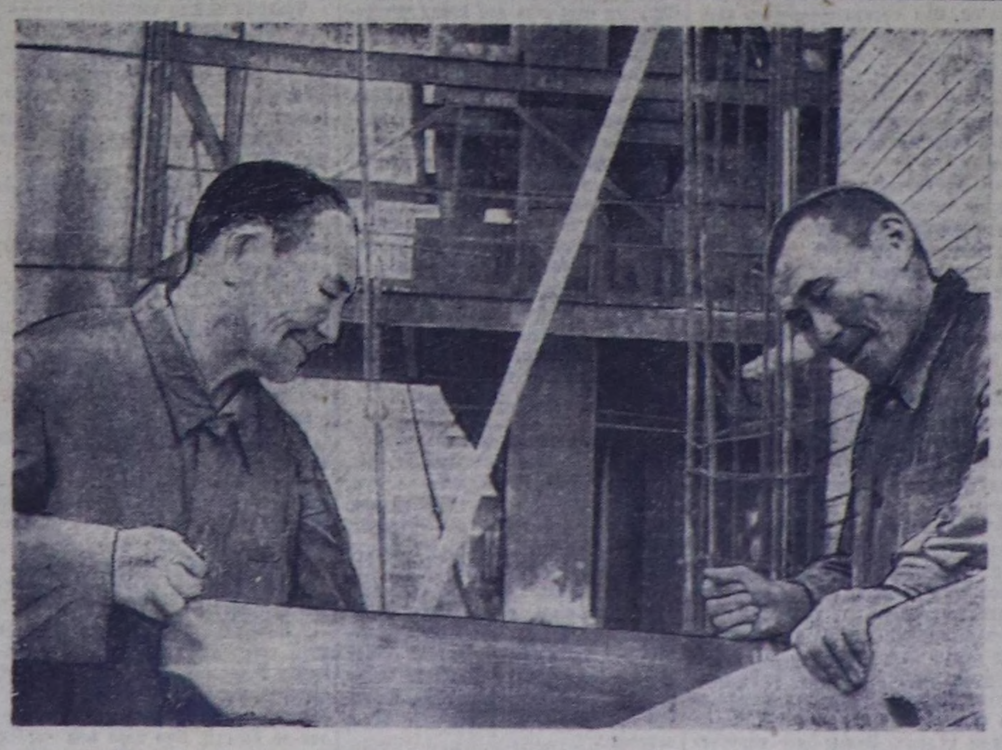

«Тыва кобальт» комбинатта эш Бурков удуртқан комплекснлиг бригаданың кежигүннери Ш. Иргит болгаш Б. Оюн олар Бүгү-эвилел ужур-дузалыг ол тудугга тос чылдарның дургузунда үзүктел чок ажылдап келгеннер. Комбинат тудуунга келириниң мурнунда оларның кайызы-даа ажылчын мергежил чок араттар турган.

Бо үеним дургузунда олар бызанчыпыя, дашчыяып, бетончунуң болгаш арматуржунуң нарын мергежилдерин бүзүрединдн-биле шиңгээдип алганнар. Хоочун тудугжуларның назыны элдавче киреринге чоокшулай берген болза-даа, олар бо хүннерде бүдүрүлге даалгазын доктаамал ажыр күүседип, кандыг-даа ажылды бедик шынарлыг кылып турарлар.

ЧУРУКТА: хоочун тудугжулар Ш. Иргит болгаш Б. Оюн олар ажылдап тур.

Фото А. АЙРНИИ.

Партийжи амыдырал

ШКОЛАЛАРДА ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫ

Совет улустуң мурнунда салдынган улуг сорулгаларны чедиишкининг күүседири партия организацияларының ролюн бедидери-биле, коммунистерниң организакчы ажылын улам күштелдирери-биле тулуш харылзаалыг дээрзин СЭКП-ниң XXIII съездизи база катап онзалап демделээн. Ынчайгаш улуг өредилгезиниң талазы-биле съездиниң шиитпирлерин күүседиринге школаларда партия организацияларының ролюн болгаш ат-алдарын кедурери улуг ужур-дузалыг.

Партия райкомнары школаларга партия организацияларын тургузар болгаш быжыглаар, өредилге-кижизидилгелиг ажылга коммунистерниң салдар хамаарылгазын күштелдирер дээш тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг. Бо талазы-биле байдал Улуг-Хем районунда кандыг боон турарыл?

Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазында дуржулгалыг башкы Елизавета Сидоровна Ленкова секретарылаан партия эге организациязы бар. Ында сес коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге ийи кандидаттар бактаан турар. Школада башкылар коллективи улуг, а коммунистерниң саны эвээш болза-дыр, партия организациязы бодунуң кижизидилгелиг болгаш организакчы ажылын элээн эки денгелге тургузуп шыдаан.

Коммунистер шүптүзу партийжи даалгаларлыг, өредилгениң кандыбир хевиринде хаара түттүнган. Партия организациязы школаның директориязы-биле болгаш профэвилел, комсомол комитеттери-биле сүмележип, чоруудар ажылын ай санында планнап кылган. Ол планнарда болгаш кылдынган ажылдарда школа коллективиниң өредилге-кижизидилгелиг, агитас-массалыг болгаш методтуг ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан хей-хей айтырыглар кирип турар. Чижээлээрге, партия организациязының эгелекчи саналыбиле 5, 8, 10, 11 класстарда өредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалын болгаш өреникчилерге чангыс аай негелделернiң боттанын турарын хынап көргүлээн. Орта чүгле коммунистер эвес, харын партия кежигүнү эвес башкылар база идепкейлиг киришкен. Хыналда бүрүзүнүң түнелдерин партияның ажык хуралдарынга чугаалажып, көзүлген четпестерин эдер талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алган чорук школаның ниити ажылын улам экижидиринге идиг болганы чугаажок. Ол школада бүгү башкылар коммунистиг кижизидилгениң үндезиннерин өренир белгүмде, ажылчыннар политиктиг эге школада, а комсомолчу өреникчилер ленинчи комсомолдуң төөгүзүн өренир белгүмде кичээлдеп турарлар.

Ак-Туруг сес чыл школазында партия организациязы (секретары эш Е. С. Күжүгет) совхоз салбырының коммунистери-биле быжыг харылзаалыг ажылдап, чыдыг-бүрү айтырыгларны кады шиитпирлеп келген. Эге организацияның ажылының планын тургузарда коммунистер идепкейлиг киржин, боттарының санал-оналдарын, сүмелерин кадып турар. Ылавыллалдыг болган план, оон күүселдези дээш секретарының талазындан доктаамал хынала эки түнелдерни берип келген. Агитатор ийикпе пропагандист боон ажылдавышаан, коммунист башкылар лекция, беседаларны доктаамал чорудуп, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң материалларын суурнун чонунга болгаш малчыннарга таныштырып турар.

Улуг-Хемниң школаларында даанган ажылынга ак сеткилдиг болурунуң үлегерин көргүзүп, боттарының башкылап турар эртемнериниң ийикпе класстарының талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип ап келген коммунист башкылар хей. Оларның санынга А. Чаш-оол (Хайыраканда), Я. Оюн болгаш И. Оюн (Арыг-Бажында), И. Зубова (Шагаан-Арыгның № 1 школада), Е. Күжүгет (Ак-Туругда), К. Тетерин (Ак-Туруг школа-интернатта) болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Моон-биле чергелештир Улуг-Хем районнуң чамдык школаларында партия организацияларының ажылын хандыр сайгарып көөр болза, башкылаашкынның шынарын бедиперинге, школаларның хей адырлыг ажыл-чорудулгазынга оларның салдары ам-даа улуг эвес боон турарын эскерип каап болур.

Ийи чижектен көрээлиңер. Чаа-Хөл ортумак школазында партия организациязы коммунистерниң санының талазы-биле район школаларында эң улуг организация болур. Ынчалза-даа оон секретары эш А. Т. Кошкарова үүрмек болгаш ийиги чергениң айтырыгларынче чардыккаш, бүгү коллективтиң болгаш класс удуртукчуларының кылып турар ажылының иштинче кирбейн, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес башкыларның ажылының системазын аналитей көрбейн келген. Партия хуралдарынга тус-тус башкыларның, класс удуртукчуларының иштеткелерин дыңнаваан, политиктиг болгаш будүрүлге өредилгезиниң айтырыгларын чугаалашпаан.

Ынчангаш ында өреникчилерниң билиниң шынарының болгаш олардың сагылга-чүрүмүнүң куду денгелдии, чылдагаан чок черге школазын ара каар чоруктарның хей боон турары, школаның каастагашимедгезиниң ядыызымаары таварылга эвес. А Кек-Чыраа сес чыл школазында эш Х. Тангыт-оол башкан партия белүүнүң ажылының планы безин чок, коммунистерниң мурнакчы ролюн бедиперинче уланган тодаргай хемчеглер алдынмайн келген.

Районнуң школаларында партия организацияларының ажылында мындыг шокар чоруктуң тыптып турар ужуру кайдал? Бодап көөрге, ийи чылдагаан-биле тайылбырлаттынар. Бирээде, партия райкомунуң талазындан школа херээнче чогуур киҥээнгей салбайн турарында.

Моон түнелинде элээн хей коммунистерлиг безин школаларда партия организациялары тургустунчаян, СЭКП кежигүнү башкылар колхозтарның болгаш совхозтарның партия организациаларының үчүдунда кирип турар. А ажыы-биле чүгээлаарга, ол партия организациялары уругларны өредиринiң болгаш кижизидеринiң, башкылаашкынының шынарын бедидериниң айтырыгларынче шоолуг кичээнгей салбайн, коммунистериниң хуралдарынга ындыг теманы барык чугаалашпайн турар.

Райкомнуң болгаш парткомнарның чамдык ажылдакчылары болза школаларга тускай партия организациязы тургузуп каарга, колхоз, совхозтарның партия организацияларының контролюндан башкылар үне бээр болгаш чогум школаларның боттарынга ажык чок апаар дижип турар. Орта чамдык школаларда коммунистерниң амдызында эвээш санныг боон турарын база айтып турарлар.

Ынчалза-даа бо чылдагаанда боттуг үндезин чок. Оон барымдазы кылдыр үстүнде чугаалаан Ак-Туруг школазында партия организациязының ажылының чижээн көргүзүп болур. Ында чүгле дөрт коммунист болгаш чаҥгыс кандидат бар болгай. Оон-биле чергелештир кайы-бир школага партия организациязы тургузуштарга, ында башкылар колхоз ийикпе совхоз амдыралындан хоорлуп, хей-ниитиниң ажылын кылбастай берген таварылга каяа-даа көзүлбээн.

Школаларга партия организацияларын тургузуптарга, ажыл-херек ала-чайгаар буде бээр деп кым-даа бүзүревес болбайн аан. Бол чүве болза оларның башкылар коллективтерин баштап шыдаарында, чүнүңдаа мурнунда коммунист башкы бүрүзү бодунуң хүлээлгелерин күүседиринге үлегер болган турарын чедип алырында.

Борта биче эвес ролдуу партия организацияларының секретарылары, активтер ойнаар. Оларны шын шилип алыры, өредири, дузаларын эргежок чугула. Школаларда партия организацияларының секретарларында чүгле боттарының коллективинде эвес, харын чонунуң болгаш ада-иелерниң ортуузунда ат-алдарлыг, мурнакчы башкыларны сонгуп турар. Ынчалза-даа оларның дыка хөйү партия ажылының дүржулгазы-биле шоолуг таныш эвес болгулаар. Чижээлээрге, Чаа-Хөл ортумак школазында эш Антонина Тихоновна Кошкарова он ажыг чыл башкы стажтыг, идепкейлиг хейниитичи башкы болгай. Ынчалза-даа оон секретарлап турары партия организациязының ажылы күду денгелдиин үстүнде чугааладывыс. Ында ажыл планнарын тургузуп, протокол, доктаалдарны бижип, калдаган турары безин эмге-сексе чок. Бир тээ хуралды эрттирип, кандыгбир айтырыгны чугаалашкан телээде, чогуур докталды хүлээп ап, ону күүседир дээш ажылдаар болгай. А Чаа-Хөл школазында партия организациязының бир ажык хуралынга классларда комсомол белүүтериниң ажылын чугаалашкаш, доктаалынга чүгле мынча дээн: «Комсомолга чаа кежигүннер белеткээрин Рабининга дагзыр». Мындыг хевирлиг доктаалдың практиктиг ажылга ажыкдуза чогун көргүскен-даа херээ бар бе?

Школаның партия организациязы өредилгениң болгаш кижизидилгенiң шынарын бедидер оруктарны дилээр ужурлуг. Орта чүүк-даа мурнунда башкыларның педагогиктиг мергежилин доктаамал бедидери, оларны теориалыг билиглер-биле чепсегээри хамаарыжыр. Ынчангаш Агитас-массалыг ажылдар чүгле тараажылар ортуузунда хайныккан эвес, көдээниң бүгү-ле ажыл-ишчилериниң ортуузунда калбарган. Сонгулда мурнуу чарыының бо хүнеринде депутаттарга депшиттирген кандидаттарның допчу намдарын тайылбырлап таныштырар ажыл хайныккан. Хей-хей агитпунктулар кежээнин-не солун, хөглүг болу бээр. Сонгукчулар аңаа чыглып келгеш, агитаторларның чылыг сөстүг беселарын дыңнап, боттарының аттарын данзыдан хынаттырып турар. Чамдык агитпунктулар көрүштүг кылдыр дериттингенинден, арыг-шевер чоруунган кижилерниң хандыкшыл кичээнгейин боттарынче хаара түдүп турар апарган. Чижээ, «Совет Россия» колхозтуң төвүнде агитпункт (эргелекчизи школа башкызы Оюн Шыырак-оол) эки ажылдыгларның санында кирген. Сонгукчуларның номчуурунга бүгү-ле литературалар ында делгеттинген, агитаторларның дежурныйлаашкынын тургускан, агитколлектив бодунуң ажылын план бүзүгар чорудуп турар. Совет сонгулда системазының дугайында лекцияларны номчуп, диспуттарны, дыштанылга кежээлерни, тематиктиг кежээлерни организастап турар. Агитпункт эки дериттингеп. Олче кирер эжиктин аскында мындыг лозун-плакат бар: «Хүндүлүг эш! Сонгукчулар данзызындан адыңны хынап көр!», «Эргим сонгукчу! Бадылаашкын июнь 12-ниң хүнүнде, эртенгиниң 6 шактан эгелээш, кежээкиниң 10 шакка чедир болуруң билир сен ыйнаан».

Бай-Хаакта агитпункт (эргелекчизи эш М. Полынцев) база эки ажылдап турар. «Бистиң суурувустуң дугайын чугаалажып көрээли» деп кежээни хереженнер чөвүлели организастаан.

С. ТУШКОВ,
СЭКП-ниң Таңды райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ. XXIII съездиниң Директиваларынга дүүштүр бо беш чылда Чайковский хоорайда торгу пос комбинады бодунуң төлевилел күүзүнге четкен турар.

Оон бирги эээчээ ажыглалда киргеп. Уралдың металлургтарының, саазынчыларының, химиктериниң, машина тудугжуларының күш-ажылчы ев-бүлезинге ажылчын аңгының чаа отряды — пос-таавычылар немежир.

Чаа дериглерни кыска хуусаада шиҥээдип алыр, дүржулганы чедип алыр, тергинин эки ажылдаар деп сорулганы аныяк коллектив бодунуң мурнунга салган. Уралдың баштайгы чүс-чүс тонна аргыларын Москваның, Ленинградтың, Риганың, Красноярскиниң пос фабрикаларында кирген. А Барыын Уралдың пос-таавычылары улуг перспективаларлыг. Кылымал болгаш синтетиктиг волокнодан пестер белеткээр талазы-биле эң улуг будүрүлгелер-биле ол улуг будүрүлге болур, маңаа чылда 87 миллион метр пестү ажылдан үндүрер. Комбинаттың ийиги эээчээ бо чылын ажыглалга кирер.

Т. К. АНДРЕЕВА (чурукта) пос-таавы үлетпүрүнге ажылдаарынга улуг дүржулгалыг. Ол аргыкчыларның бригадазын удуртуп, бодунуң байлак будүрүлгечи дүржулгазын аныяк ажылчын кыстарга дамчыдып берип турар.

Фото Е. ЗАГУЛЯЕВТИИ.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ДАЙЫНЧЫ АГИТАЦИЯ

Таңды районнуң партия эге организациялары СЭКП-ниң XXIII съездизиниң материаллары-биле чепсегленгеш, чон ортузунга агитас-массалыг ажылдарны калбартып турар. Районнуң бүгү колхозтарынга, совхозтарынга агитаторларның болгаш пропагандистерниң семинарларын эрттиргилээн, олар аңаа алээн каш теоретиктиг лекцияларны дыңнап, консультацияларны алган, агитас-массалыг ажылды чорударының аргаларының, хевирлериниң база дээштиниң дугайында ажыктыг сүмелерни алган.

Партия организациялары бүрүзүле коммунистер, комсомолчулар база партия кежигүнү эвес активтерден тургустунган шыырак билиглиг, эки белеткеттинген агитаторлар-биле хандырттынган. Партия организациялары агитаторларны шилип алырда, кижилерниң тускай эртемин база күүседип турар ажылын өренип көрген. Ынчангаш агитаторларның составында ажыл-агыйлдарның удуртукчулары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери хөйү-биле хаара түттүнган. Чүге дизе, олар малчыннар аалдарынга болгаш хөвүнүң база тудугнүң ажыл-ишчилериниң аразынга доктаамал чоруп турар. Олар барган черинге-ле партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар чугула хемчеглерин чонга таныштырып турар. Оон аңгыда агитаторларның одуруунда башкылар, медицина, культура ажылдакчылары база хей.

Чон ортузунга чорудар агитас-массалыг ажылдар бо чазын ийи кол сорулгаже угланган: бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп, күрүнеге 33 муң тонна тарааны садар төлээде, часкы тарылганы кыска хонуктарда эки шынарлыг чорудар. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сонгулдазынга үлегерлиг белеткенир.

Районда 23 агитпунктуларны организастаан, ында 420 агитаторлар ажылдап турар. Оларның дыка хөйү кедээниң ажыл-ишчилериниң хүндүткелин чаалап алган. Ындыгларга Элегес суурда клубтуң эргелекчизи эш Кузнецова, Доора-Хадын библиотеказының эргелекчизи эш Коломысова, ыяш ажыл-агыйының бухгалтери эш Андросова, эмчи эш Карымов, Балгазын школазының директору эш Тырышкина, санаторийниң рентгентехниги эш Парходский болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Часкы тарылга үезинде бистиң агитаторларывыс механизаторлар ортуузунда улуг ажылларны чорудуп турар. Олар хөвү турлагларын көскү агитация-биле көрүштүг кылдыр дээрэн: лозуннар, плакаттар, көргүзүг самбыраларын болгаш солуннар азар витриналарны тургускан, хөвүнүң ишчилерин номнар-биле хандырган, солуннарнын болгаш журналдарның чаа номерлерин чедирип турар. Хөвү турлагларында бажынбалгаттарны чугайлаарын, иштинддаштын арыглаарын чамдык агитаторлар боттары киржип кылган. Амгы үеде агитаторлар СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин, сонгулда база депутаттарга кандидаттар дугайында сурталл ажылын чорудуп турар. Ол ышкаш олар социалистиг чарыштың, кылган ажылдың түнелин үндүргеш, көргүзүг самбыразынга азып турарын утпастар, Хана солуннарын, агит-хүүдүстарны, шүгүмчүледиг хана парлалгаларын агитаторлар үндүрүп турар. Агитаторларның ажыл-ишчилер ортуузунга ажылы эки болганда механизатор бүрүзү-ле хүнде ажыл нормазын канчаар күүсеткенин, чежени ажылдап алганын эки билир. Социалистиг чарыштың түнелини үндүргеп санында-ла шилчип чоруур кызыл тукчугашты тиилекчилерге тыпсып турар.

Часкы тарылгага мурнакчы болуп шылгараанларның саны көвүдээн. Хөвү ажылдарының баштайгы хүнүнден эгелээш-ле тракторист Монгуш Окан-оол болгаш оон чаштырыкчы дузалакчызы Тюлюш Баян мурнуну одургже шылгаран үне бергеннер. Ийилээп ажылдап тургаш тараа чаштырар нормазын үргүлүү ажыр, сөөлгү хүннерде хүн нормазын үш катап ажыр күүседип турар. Ол-ла «Тиилелге» совхозтуң аныяктар бригадазының кежигүннери эштер Эзир-оол, Кызыл-оол, Март Кек-оол болгаш өскелер-даа кончуг эки ажылдап турар. Чоокта чаа оларның ол бригадазынга коммунистиг күш-ажылдыы деп бедик атты тывыскан. ВЛКСМ обкомунуң бюрозу ол бригаданың механизаторларын ВЛКСМ ТК-ның тураскаал вымпелибиле шаңнаанын олар дыңнаап, ажыл-ишче улам-на хей-аът киргеннер.

«Совет Россия» колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязының бюрозу күш-ажылдын организастыг чоруунче болгаш ажыл төлевиринге улуг кичээнгейни салган. Ажылдың норма-чижээн ында долузу-биле эде көрген. Күш-ажылга бедик будүрүкчүлүг болуп, ажыл нормазын ажыр күүседип турарларга немелде төлевирни болгаш шаңналдарны тыпсып турар. Ынчангаш ол колхозтуң механизаторлары ажылдың кончуг эки шынары, будүрүкчүлүү, дүрген темпилиг чоруу дээш түржүп турар.

ООҢ БОДАЛЫ-БИЛЕ ЧОЛААЧЫ ДУГАЙЫНДА

Бистиң, кандидаттарывыс

1.

Бөт-бозуп болгаш хырындан ескe сактыр чүве бар эвес, чемнени сал-ла гаражка халып четтим оң. Бир-ле дугаар чаасканы чыгаан чорудар дээнде кымның үйгузу келир, чымчак болгаш чылыг орун кырынга канчап чыттынар дээр силер. Чеди айның четчип үнүп келген хүнү дээрге ойбаннады-ла берди: ырак Барыында — Кызыл-Мажалыкта. Ынаар чоруур сен деп инженер эш Богданов дүүн сагындырып, орук бижиинге демдеглеп берген чүве.

— А, күжүр эрни, Хунаны ай, олла болгай, шагда-ла чедип келген, шашкактаан молдурга дег, девиржип турарың ол ышкажыл!—дээн соонда мээң база бир башкым Ооржак Капыжыкович Лама бо-ла чанымда чедип келген, эктим часкагылай-дыр.—Бир чыл иштинде сээңбиле кады хап, кадыг-бергени деңге көрүп, кайын тура чоруп каапкан болгаш узун орукче чоруурунну бодаан, үзеп каар дээш келдим. Оруклa берге, ол кончуг, оон ескезин бодун билир-ле болгай сен.

— Ындыг харын, башкы. Силерниң чагыг-сүмеңерни кайын уттур мен. Бүгү-ле дүрүмнерни сагып, орук-суурга кичээнгейлиг чоруур мен — дээш, кабинаже чолдаш-чалдаш кире-ле халыжык мен.

Ооржак Капыжыкович диштерин агартыр каттырып-каттырып:

— Көөрге биче-даа болза, көрүштүг болдуң ийин, кулугуруң, адың сыкпа. Хуна, үжен беш чылды черле утпа, үүлең бүдүп, ак сеткилдиг, эки ажылда—дээш мээң холдарымны дыңныг туткулаан, холуң чайыр турун калган.

Элээн шыкаан кудумчуну кулу эленгедип балып чыда, кабинам ажыктаан, солагай будумну тепкиш кырынга тепкеш, хая көрүп келиримге, Ооржак Капыжыкович амдаа көрүп алган тур, а мен ол аразында шала чаасканызыралдың сеткилли-биле кударакеап-даа, коргуксап-даа, хөйну боданы-бодаңы кабинам хаттаан, скоросүм солуң каапты... Бурунгаар көрген—чолаачыга өренип келген оолдар чоруп олурлар. Оон харын эр аның, эрезим кирип, оларга көөргеди-көөргеди тутсун садыптым.

«Болза-даа хөлүн эргир изиг хүндүрам бо, ядараан, чычаанның суу бургуткайындыр хайның чораанын көрбес сен бе, ана каттырынчыг-даа, сактырга, ында эът-даа дүлүп каанзыг. Фу, изиин ,албыга берги дег, Оода Элегес-Аксынга дүрген чедип алза! А богда, Боомуң бо-ла болгай, мону канчап-чоап ажып алыр чоор, че канчаар, сугга тулганда бызаа сугжу дээш, каракты шимгеш. картыраладып үнүттер-дир ай. Ындыг эвес, суг солуп албас болза хоржактыр, оон башка суг шупту хайның калза, кадыр артка чычаан доктаадыр эвес, дедир караш-ла дээр ыйнаан...».

...Ийи хонгаш Чадаанага калгып чедип келген мен. Кара-Таар-Оъттуг болгаш Ийи-Тал, Аймырлыг болгаш Сесеге ховуларынга кандыг хилинчек көрбедим дээр. Адаарга-ла белең чүве дийин. Ам мурнумда Хөндергей аксы болгаш Эл-Бажы, оон ындында Кызыл-Мажалык. Орук эң-не берге болгаш күш-хүнеэнни магадылап саттынып алдым. Чычаанымны киргиредир-каргырадыр хөделдиргеш, чыыган чонну кайгадыр,—коргудур чоруп-ла кагдым. Орук үунда аътты кижилер, хөлегеден хойган балык дег, чүгле ол-бо талаже шивеш дигилээр, чамдык уруг-дарыг херимнер арты, бажыннар, өглер иштинче ыы-сыызы-биле чаштынчы бергилээр. А мен-не чүнү-даа тоовайн, чиге долган орар мен де!

Чадаана суун арай боорда кешкеш, Хөндергей аксының шыгын калгыдып чораш эрткеш, Ак-Хая кайы сен дээш хаптым. Ол аразында Кызыл-Тайга бажындан кызаңайныш, дүнүрреп келген соонда, хат-чаазы-биле кезек кара бүлүү ыыган туруп эрти он. Оон соонда изиңнедир хүннеп, ында-мында хамнаарактар ыргажып, шартылаалар шартыланнып, дойлуп-ла үнүү. А мен чүгүмүнү шывыында хөлдөктели берген чашкын суун төп, хамык чүүлүмнү эңмелеп-секселеп алгаш, чоруп-ла кагдым.

«Бо-ла болгай, атыг-чарлыг Эл-Бажы, малгаш-балары-биле, шыкчиднинээжи-биле далашканга далдар болган, дүргедээнге түвек болган, херээ берген ыыдар. Бир эвес кижиниң каргыжы чедер чүве болза, кадып-кандап-даа каа дег болган шык дийн бо! Артында-ла, өжээн чүве дег, чаза кудуп кааптар чүзү дээр силер».

Кандыг-даа чылдагаан чок карбандырып кирер херек дээш чүткүдүп-ле кагдым. Бир каш метр бар чорумда, чычаанам чыдыш дээн соонда, оң талакы сонгу дүгүю малгашче дүже берди. Ам канчаар, дедир чүткүткен — кара шору. Катап база—дүгүй харын-даа улам кадалыр. Дүгүйниң мурнуу талазынга доора ыяш салгаш, оон аданга сай төккеш чүткүдүп-ле дүжүрдүм. Амна харын экизи көрген, дүгүй үшкүнүп келди. Бир каш метр эленгедип олурумда база-ла шалбаа таваржы берди. Чүдүрүп алганым манзыларны көвүүглей салгаш, арай боорда кежип келдим. Манзы-биле көвүүрүгдеп, демир-хүүрек-биле кастынып, аткаар, бурунгаар, оя-кыя чүткүдүп чоргузумза-чоргузумза, чер-даа албаан мен. ам артында хүн хана бажында чедип келген. Сонгу-мурнуу тайгалардан дүрзүнчүт кара булуттар баккылап, арга-ыяшты чалындыр, алдак-шөлду ширбилдир ыглап бадырыптар мен дээнзиг кыннып келген. Чүвениң байдалын баш удур бодап билгеш, күргаг хараганнар чыгаш, ап чорааным кочалымга шай хайындырып ижип, чаза чемнениң алгаш, кезек шенеп көргүледим. Шыктың барык-ла ден кезии четпести эрткен хире болдум. Оруктуң суг ээлеп-ээлеп, малгаш-чиндиңнээштиг черлерин оондак-хээндек чээргеннер, даштар-биле дуглай салгылаан, маңзылар-биле көвүүглеп турумда-ла, дүн дүжүп карангылаан, хат, чаазлаа келген. «Эки дыштанып албас болза хоржок, чүге дээрге даарта шак бо шыкты эрткеш, канчап-чоап-даа болза, соңгузу хүн Кызыл-Мажалыкка четкен турар ужурлуг.» Ынчангаш чычаанам чүгүн так кылдыр шыпкаш, хендир-биле быжыглай шараш, чаашкын аяскыже, хан аткыже удуп алыры-биле кабинам иштинге холдарым сыртангаш, дыгдынып-дыгдынып чыдып алдым...

2.

Чаа-Хөл кожуунунуң ажылчы чонунуң белек-селээн сөөртүп чораш, чаа-ла келгеш, чемненип алгаш, дыштаныры-биле чыдып турумда, кол инженер кел дээн деп мындыг. Ийи дүве орта удуваанымдан каракларга уйгу өйдүгүп, баш иштиг аар шыкаш апарган турза-даа, соок суг-биле шаптанып алгаш үнүп келиримге, ажыңнадыр сырыннап, дүвүлүг хар арын-башты кээргел чокка бүлгүре шаап тур. Ажылдаар черге келиримге инженеривис Иван Петрович Гаврилов биле танывазым дарга олурлар.

— Бо-ла болгай, бистиң бир азиривис—дээш Иван Петрович мээң чанымга кожа олуруп алды.—Ажылдап турда уйгу-чыдын-даа чок, оруктиирик билири база кончуг, машинзтехниказынга база камныг кижи.

— Силерни кым дээрил, оол? — деп, демги дарга айтыра-дыр.

Ополченчи ёзу-биле тура халаап:

— Хунажык дээр ийин—дидим.

— Эрзин кожуунундан белек эккел чыткан чычаанның бирээзи үрелген-дир, билдиң бе?—деп, даргам мындыг.

Чүвениң аайын тыппайн:

— Чок, дарга—дидим.

— Бо кандай кижи сен бе, тыва сес билбес кижи сен бе, а?—дээш даргам изип-ле үнүү.—Чоруур херек, дүрген чоруур, бо дайын үезин-дир, сес каржып, сөгедектеп олурар уе эвес.

— Ам-на билдине берди дарга, дем силерни соора билген-дир мен.

— Ол-ла болгай—дээш Иван Петровичже чугаалай-дыр.—Ча, чораан ол.

Иван Петрович мээң эктимге холдарын салгаш чугаалады:

— Оруктан чаа келген кижи болгай сен, орта удуваанын билдингир. Орук багай, дүн карангы, чер-ырак, дээр бүргет, хар чаап турар. Кичээнгейлиг чор, Ондар.

— А моон чүък чудуруп алыр мен бе, Иван Петрович?

— Совтывсадыг черинден бараан алыр сен, ону тускайлап каан, ында чудурукчулер манап турар. Машинаң белеп ыйнаан?

— Белеп-белеп, Иван Петрович.

— Ындыг-дыр, чаагай орукту күзедим, хавыт че.

...Бир удаа бажынга бичии када удуй шаап алгаш, сыгыр дан бажында чоруттар чоор бе деп бодаан, соксап кагдым: «ниитиниң херээ кижиниң хуу сонуургалынаан бедик-ле болгай. Бир эвес мен чорбас болзумза ол белектиң Кызыл шеригге чедер хуусазы уазар. Ында та чеже кижиге кедирер хеп, та чеже кижиниң чиир чеми бар чүве. Чонунуң шак ол өндүр-чаагай, өртээ турбас белээн алгаш совет улус та кайы хире өөрүүр чүве. Оон садыызынга бистиң өжээнивисти негеп, та чеже немец-фашистиң чылча шавар чүве. Мен дүргедээр болзумза дайзыннарны база мээң чылча шавышканым ол болур ышкажыл! Чок, далажыр херек, дүрген чоруур херек, дүрген чоруур херек, дүрген. чүгле дүрген!»

«Хаттыг шуурган тиилеттирер, хамык дүвү аштырар сен, карагыны чырыдыр халып олур, чычаным, халып олур. Карактарда уйгуну карангы дег сывыр-ла! Эх, хову, Чедерниң ховузу! Чеже-даа шөйлу берген чыгсыңза, сен мен дег мөңнадып олурар эвес сен, сээң делгемперің чырлып, денгел-күжүң төнүп-ле калыр болгай. Эх, оруктар, оңгул-чиңгил-биле оргаланган, оптуг оруктар! Чеже-даа меңээ шаптыктазынаргэ хемчээлдиг-ле болгай силер. Мээң чычаанам дег чүгүрүк, мен дег тура-соруктуг эвес силер. Эх, дайынче шак мынчаар тутсуп олурган болзумза, дайзыннарны шак бо хар дег казырадыр бастырып турган болзумза. Чок, мен аңаа база-ла хомудавас мен. Мен дайынның тылында чүве дег хап турар ышкажым чүл».

«Фу, изип-хып чоруур чүмүл? Мырыңай-ла дерим төктүп чоруур де. Бажым-даа чыккылаар. Карак-даа шылаар. Холдарым, буттарым? Чок, аңаа-дыр, аңаа-ла сагыжым-дыр. Шак мындыг берге, дүшкүүрлүг үеде. шак мындыг чугула даалганы күүселип чораш, канчан кижи азырыр, шак-уе озалдадыксаар боор. Оода-ла бо харлыг шуурганның читпезин але? Мээң-биле чежеге дээр мынчап өжежир болар. Охо, баазаның оду ам-на булуртуң көстүп келди ышкажыл».

Чычаанымчы доктаадыпкаш, чыйтыладыр медээлептерим орта база эргелекчизи болгаш чүдүрүкчулер бо-ла үне халчып келдилер. Чүүгеним үш тонналыг чартыын дүжүргеш, чартымын алгаш Калдак артын каш катап дедирлендир дайгактадып, тайзып чораш, арай боорда үнгеш, оон катап келгеш арткан чүгүмну чүдүрүп турумда, даң адыш келген. Ону барып үндүргеш, демги чүгүмну катап чүдүрүп турумда, кыштың чыржан хүнү үнүп келген. А мен Эзирни кайы сен дээш Самагалдай куду салып базыпкан мен.

...Тускай даалганы эң эки болгаш дүрген күүсеткени дээш эш-өөрүмзээ, биезги донгун чүве дег даргамдаа байыр чедиргенин чылыы-биле сактып чоруур мен.

Ой, аңы-дунма, хөлүн эртир хөөреди берди деп барбайн-на көрүнер. Үжен бир чыл иштинде чолаачылап, ийи миллион километр орукту эртип, санаттынмас тонна-тонна чүктү сөөртүп, сөөлгү он чылдың иштинде безин автобус-биле бир миллион ажыг кижини сөөрткен чолаачы кижиниң сөзү хөй-даа болбайн канчаарыл. Үжен бир чыл иштинде чүнү көрбээн, кандыг бергелерге таварышпаан, кандыг оруктан чорбаан кижи деп бодаар силер. Силерге чугаалаан чүвем чүгле ийи чылдың—1935 биле 1943 чылдарның бир айларының бир чеди хонуктарының иштинде болган таварылгалар ышкажыл.

* * *

Чолаачының дугайында оон бодалы-биле бижээн киживис болза, «Транспорттуң тергиини» болгаш «Авария чок ажыл дээш» демдектериниң эдилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы болгаш «Тыва АССР-ниң Транспортунуң алдарлыг ажылдачызы», хоорай Советиниң депутады болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советинге депутаттың кандидады, пассажирлер АТА-зының чолаачызы Хунажык Бомбуевич Онлар-дыр.

О. СУВАКПИТ.

ЭКОНОМИКА ТЕМАЗЫНГА

ОРУЛГАЛЫГ БОЛУРУ—КОЛ СОРУЛГА

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулга-биле Чөөн-Хемчик районунуң ажыл-ишчилери эрткен чылын багай эвес түнелдерни чедип алган. Районда Ленин аттыг колхоз 293,4 мун, партияның XXII съездизи аттыг колхоз—96,5 мун, «Большевик»—74,8 мун, «Искра»—43,8 мун болгаш «Сүт-Хөл» совхоз—394,4 мун рубльдиң арыг орулгаларлыг болган.

Ынчаарга «Чыраа-Бажы» совхоз эрткен чылын 91,6 мун рубль каражалыг болган. Оны чүнүң-биле тайылбырлаарыл? Бо айтырыгга харыылаарын орадажып көрээлинер. Совхозтуң дирекция чери, тускай эртемниглери ажылга харыысалга чогун көргүзүп, көдээ ажыл-агыйны моон соңгаар хөгжүдеринге ажыл организастаарда ажыл-агыйның экономиказынче ханылап кирбес, санап-аналиэтээр ажылды кылбайн турар, принципиалдыг удуртулга бо талазы-биле кошкак. Совхоз болза 1961 чылда үш колхоздан тургустуунган турган болгай. Ол ажыл-агыйны организастап турарының үезинде аңаа ажылдап турган комиссияның буруузу-биле оон хөгжүлдезинге чамдык шаптыктыг чүүлдерни таварыштырган. Чижээ, 1965 чылда районнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелинден хыналда кылырга, 317 баш мал (азы 24903 рубль) четпес болган, оон кол буруузу колхозтарга херек кырында чок турган малдарны балансыга бар кылдыр кииргенинде. Оон иштинден кайнаар-даа баргаы билдинмес кижилерниң өрези—14710 рубльди совхозтуң каражазы кылдыр үндүр бижээн. Чүгле эрткен чылын чидиргей болгаш четпестээн мал 413 баш (33945 рубль) болган.

Совхоз тургустунганындан бээр күш-ажылдың немелде төлевириниң айтырыын чорутпайн, ону сагывайн келген. Ылаңгыя совхозтуң тускай эртемниглери, бригадирлер, учётчиктер чылдың кайы-даа үезинде малчыннарның материалдыг соңуургалын бедидеринің кол сорулгаларын сагывайн келген. Малдың немелде деңзизи база пландан ажыр алган продуктулар дээш төлевирниң саналгаларын чогуур ойүнде чорутпазы чаңчыл болган.

Моон уламындан ийи-чаңгыс чалгаа кижилерниң ажыл төлевири-биле мурнакчыларның ажыл-төлевири деңнежип турганы үк бүдүрүлгениң моон соңгааргы бүрүнгаар хөгжүүрүнге шаптыктыг таварыштырып турганы чугаажок. Эрткен 1965 чылда совхозтуң салбырларынга болгаш сүт-бараан фермаларынга бүдүрзе чогуур продуктуларның тодаргай планнарын чогуур өйүнде кылбаан болгаш социалистиг чарыштың түнелдерин бүдүрүлге хураладарынга чугаалажып көрбейн келген.

Дирекция чери болгаш тускай артемниглер чамдык малчыннарның буруузу-биле өлген малдарны чүгле оларның кырынга өре кылдыр салып турар. Ылаңгыя читкен болгаш четпестээн малларны мал хевээр төледир азы чогуур өйшаанда төлеттирер хемчеглерни албайн турар. Ынчангаш совхозтуң балансызында янзы-бүрү өрелиг кижилер ай санында көвүдеп турар чүүл бар.

Малчыннар ортузунда зооветеринарлыг өредилгени кошкак организастаан. Оон хараазында малчыннар малды тарып боозадырының болгаш эмнээрининг талазы-биле билиглерни чедип алыры кошкак тургустунган. Үстүнде айыттынган кол ажылдарның организастаашкынының багай болуп турары ниитининг малының баш саны күдүлаар таварылгага чедирип турар. 1965 чылдың эгезинбиле бо чылдың январьны деңнээрге инек 195 башка, шээр мал 2194, хаван 5, чылгы мал 89 башка күдүлаан. Ол ышкаш 523 инек, 2388 хой, ошкү кызыраан. Бо ажыл-агыйда чыл келген тудум-на продукцияның бот-үнези өзүп турар. Эрткен чылын бүдүрген продуктуларының долу өртээ-биле деңнээрге, оларның бот-үнези 1963 чылда 20 хүү, 1964 чылда—7 хүү болгаш 1965 чылда план ёзугаар 54 хүү аартаан. Совхозтуң янзы-бүрү бүдүрүлге адырларында бригадирлер, учётчиктер ажылдап турар. Олар совхозтуң тускай эртемниглериниң негелдезининг кошкаан ажыглап алгаш, кылдынган ажылдарның хемчээлин тодарадырда, оон шынарын хынавайн, харын ай төнчүзүнде улустуң аскын барымдаалап нарядтар бээр, чамдык таварылгада кылдынган ажылдарның хемчээлин улгаттырыптар чүүлдер база бар.

Складтардан үнүп турар янзы-бүрү материалдарның лимит-нормалары тургустунмаан, улуг өртектиг материалдар хыналда чок аңаа-ла бүдүрген продукцияның бот-үнезинге кирип чыткылаар. Чайын, күзүн мал чемперин белеткеп турар үеде ону шын орулгалап албас, оон хемчээлдерин шын айытпас база аңаа ажылдап турган техниканың күжүн чөп ажыглавас, ынчангаш оларның кылган ажылдарын саазын кырынга немептип турары-биле мал чемнериниң бот-үнези улгаткан.

Совхозтуң малчыннарында, бо чылдың январь 1-де даңзы-биле алырга, 1570 баш инек, 1682 баш шээр мал, 14 аът, 34 хаван оларның хүү өнчүзү болуп турар. Ол малдарны ниитининг малындан аңгылаарының талазы-биле кандыг-даа ажылдарны чорутпайн келгенинден ол малдарның чиген чемнери база-ла совхозтуң малдарының чеми-биле бир дөмей үндүр бижиттинген.

Совхозтуң кол экономизи эш Чабыынчыктың бүдүрүлгеге улуг рольду ойнаары — оон хүлээлгези. Ындыг турбуже, оон боду янзы-бүрү адырларда ажыл-херекти хайгаарабайн келген.

Совхоз 1965 чылда чарыза чогуур шалың фондузундан 37,4 мун рубльди ажыр чарыгдаан. Ажыл-агыйның хүн бүрүдеги ажылынга удуртулга болдуруп ажылдаарынга дүза чедирер ужурлуг анализ-расчёттар талазы-биле эш Чабыынчыктың тодаргай кылган ажылдары көзүлбейн турар.

Совхозтуң кол бухгалтери эш Сергеев бухгалтерлериниң ажыл хуваалдазын кижи бүрүзүнге чедирбейн турар, моон ужурунда эрткен чылын чыл отчётдун улуг озалдаашкын-биле дужааган. Бухгалтерияның аппарадында күш-ажылдың сагылга-чүрүмү күдү деңнелде. Эш Сергеев боду ажылдакчылары-биле кады ажыл шагында арагалаар, ажылга үнмейн баар чүүлдерни кылып турган.

Кол бухгалтер ылангыя аныяк кижилерни өредип ажылдарының талазы-биле ажылды багай организастаан, оларга ажыл кылдыртыр талазы-биле бүзүревес, «чүү, кандыг-даа болза бодум кылыйн» дээр.

Кол инженер эш Бапый-оол, мастерская эргелекчизи эш Кошкар-оол боттарынга онзашкан ажылдарынга харыысалганы кошкадын, машина-техниканың күжүн чоп ажыглавайн турар болгаш чүгле ол машина-трактор мастерскаязынга эрткен чылын 14,3 мун рубль ажыг артык чарыгдалды кылганнар. Бо чылдың часкы хову ажылдарынга ажыглаар тракторларның, өске-даа техниканың септелгези куду шынарлыг болганын көргүскен.

Бар четпестерни чайладыр болгаш моон соңгаар совхозтуң экономиказын быжыглаар сорулга-биле районнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелининг тускай эртемниглериниң болгаш совхозтуң удуртукчу кадрларының партия, совет, профэвилел активтеринин киржилгези-биле эрткен чылдың түнелининиг дугайында баланса комиссиязынга хуралдаан, харыысалгалыг ажылдакчыларның илеткелдерин аңаа чугаалажып көрген.

Ажыл-агыйны моон соңгаар углап башкарарының принципиалдыг айтырыгларын аңаа көдүргеи. Ынчангаш бо чылдың ийнги кварталындан эгелеп совхозтуң салбырларынга болгаш сүт-бараан фермаларынга бот-орулгачарылгалыг ажылдаарының элементилерин киирер талазы-биле баштайгы ажылдарны кылып чоруткан болгаш ол ажыл үргүлүүлеп турар. Ам кол айтырыг—орулгалыг болуру дээраи билдингир.

Совхозтуң ажыл-ишчилери Коммунистиг партияның XXIII съездизиниң Директиваларын амыдыралга боттандырбышаан, социалистиг ажыл-агыйның экономиказын улам быжыглаар талазы-биле шупту—чаңгызы, а чаңгызы—шуптузу деп принципиле ажылдап тургаш, амгы үеде боттарының мурнунда турар сорулгаларын күүседип шыдаар дээрзинге бүзүрээр бис. Оны ындыг болдурар төлээде, организастаа, удуртулга-даа, экономиктиг айтырыглар-даа талазы-биле аңаа немелде хемчеглерни алыры негеттинип турар.

М. ЛИКЧАР,
Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң кол бухгалтери.

ТЕХНИКАНЫ БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫГЛААР

Ленин аттыг колхозтуң № 4 ховутрактор бригадазының шөлдеринде суггарыкчыларның барааны көстүп, хире-хире болгаш хүн херелинге хүүректер кылаш кыныы каап тур. Черни экн суггарар дээш олар кызып ажылдап турар. Часкы хову ажылдарынга шак бүрүзү үнелиг. Дүрген болгаш экн суггартынган соонда ажыл-херек механизаторларның нүүрүнче ишилчиир—дүргеи чарып, плииртеп, чажары оларның херээ.

Ынчаарга суггарыкчылар бүгү сугну чөп ажыглап, шөлдерни экн суггарар дээш кызып ажылдап турда, бригаданың механизаторлары столоваязында шөлээн шайлап олурлар.

— Чүге апаа турарыңар ол?—деп айтырдывыс.

— Бүгү дөрт тракторувус шупту үрелик—деп харыы дыңналды.

Шынап-ла, бир тракторнуң радиаторунуң дүңзаазы хоорлу берген. Өскезининң соңгу мост үрелген. Үшкүзүнүң коленчатый валы ажыглалдан үнген. Эрткен дүне бригадага колхоз даргазы эш Хунажык, механик эш Доржу, Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының кол инженериниң хүлээлгезин күүседип турар эш Тенников хонгаш барган. Хөй даргалар келген, а тракторлар турбушаан. Радиаторну солуур азы катап каднаар ужурлуг турза-даа, артык радиатор чок, а каднаар кижи тывылбаан. «Сельхозтехника» складындан чаа колепчатый вал эккелген. Оозу үрелген, вкладыштары таарышпас болган.

— Дөрт дугаар хүн аңаа туруп келдивис. Хайыраан үе-шакты — деп, Н. Моңгуш хомудап чугаалайдыр.

Бир эвес дөртку бригадада тракторлар үрелишкиннерден ажылдавайн турар болза, Сесеге бригадазында тракторлар организастыының болгаш техниктиг ажаалданың багай тургустунганындан багай ажыглаттыныр турар. Тос трактор шупту шимчеп турар болза-даа, будүрүкчүлүү куду. 18 трактористерниң аразындан үүгле М. Самбу, Т. Опанаас, М. Довукай олар эллчег нормаларын долдур болгаш ажыр күүседип турар. Механизаторлар М. Маспыц-оол, М. Дукар-оол, Х. Комбу, О. Сандан-оол олар эллчег нормаларын 75 хуу безин чедир күүсетпейн

„Үш хадың“

Бичии рассказ

Авыйганның бойдузу чараш, агаары арыг. Маңаа төрүттүнген кижилер бо черден өскээр кайнаар чоруурул? Чер-оларның амыдыралы болуп, боттарының ажыл-ижи-биле олар ону улам чараш болдурган.

Колхозтуң тараа шөлдери даглар аразында чаттылган. Часкы тарылга кидин-түлүк. Ховуда шуушкан тракторларның хөлүг шимээн-даажы үзүктел чок дыңналып турар.

Хүн чоорту ажытталып, черни кежээки ыржыы шыпкан. Ажылдап хүнээн механизаторлар эдлээн эштеринге хүлээдип бергеш, ырлыг-шоорлуг ап четкеннер. Оларның машиназы столовая чанынга тура дүшкен. Чиик, шевергин хептерлиг кыстар машиназындан эрези кончуг дүже халыдылар.

— Тамара, Маина дүргедеңер!—деп, Кара-кыс эштерин кыйгырган. Кыстар далаштыы-биле чунар-бажыңче маңнажыпканнар...

Дүүнгү өөреникчилер, а бөгүн колхозчу кыстар Тамара, Маина, Кара-кыс олар-биле чугаалажып, төрээн суурундан олдарны кандыгда күш өскээр чорудуп шылавас деп чүвеге бүзүредим. Чамдык кижилер баштай оларга: ийи ай безин четпээнде тарады маңнажы бээр силер деп бүзүрел чокка тургандар. Ынчалза-даа олар бергелерден көргүп, чиик чуртталга дилеп, өскээр чорбаннар. Оолдар шеригже чорупканнар. Кыстар төрээн колхозунга ажылдап артканнар. Эштери оолдар сагышсырап, чагааларынга үргүлчү-де оларның канчаар ажылдап турарын айтырып, шериг соонда төрээн суурунче хөп чанып кээрин күзеп турарлар. Чагаа санынга: «Үш хадың» ол черинде хевээр бе? деп айтырып турарлар.

Ийет, оларның суурга артар дээни—өзулуг кижизиг, бодамчалыг шиитпир. Бо—оларны өөредип, кижизиткен башкыларның тийлегези-дир. Школа чүгле ниити билигликтиг аныяктарны эвес, а хөй-хөй чолаачыларны, механизаторларны белеткеп турар.

Бригада турлаанын дүжүнда кежигиниң чавыс эриинде кожа үнген үш хадың бар. Чарылбас чалыы «инүктер» дег будуктарындан четтинчипкеш, сугнуң шапкын чалгыларынче чассыы сүргей көрүп алган турарлар.

Оолдарның кыстар-биле болчаг кылыр чери. «Үш хадың чанынга...» бо сөстер оларның чуртталгазынга чанчыл болган.

«Үш хадың» чанынга оларның ынакшылы төрүттүнүп, боттарының холдары-биле дүжүт өстүрүп турар кижилерни ол ынчаар хүндүлеп өөренгеннер. «Үш хадыңдан» дүн ак болуп, аныяктарның чүректери улам арыг апаар...

Дүнекиниң хелегези дээрниң делгеминче ынап, чер чыгып келген. Ажыл хүнү эгелээн.

Механизаторлар эдлегже үнүпкеннер. Кыстар сеалкаларга турупкаш, келир күстүң чаагай дүжүдү дээш, тарып чоруптарлар.

«Үш хадың!» Үш эжишкилер—эргим кыстар! Эки сеткилдиг, бодүүн угаанныг кижилер боол арыг чурттап турарлар.

Сентябрь АДЫЯ.

шеригниң II кезээнин лайынчызы.

Чоргаар-дыр бис

Институтка кирип алгаш,
Сени ыннан эскерген мен.
Идегелиң—аас-кежиңни
Сенде-дир деп бүзүрээн мен
Оюн-тоглаа болган черге
Сээң-биле кады чорун,
Омак-хөлүг шырайыңга
Сеткил-чүрээм алзып чорду.
Билиишкиң, күжүүстү
Бир дем кылдыр кадып алган,
Чонның ижин кылчып чоруур.
Чоргаар-дыр бис, ынак эжим.

М. ДАНЗЫН,
студент. Москва.

К У Ш

Енисей хем чеңнеп баткан
Эриктерин ошкап чыдыр.
Тура дүшпес ооң күжү
Туруг, сынга торлу бербес.

Чонун күжү база сен дег.
Човаг билбес, бүзүрелдиг.
Сорулгазын чедип аар дээш.
Соксаап дивейн туржун турар.

И. ОРЛЯНСКИЙ.
Кызылда шак мастери.

ЧЕРБИ КЫЗЫ

Чагалайны көргеш кижи
Чайлаг кылып алза-ла дээр.
Черби кызын көргеш кижи
Чечек суныл танышса дээр.

Хүн-Көрбестиң бажыңдыва
Хүннүң чыгыы үзүксээр мен.
Күжүр уруг мени маңаа
Хүлүмзүрүп олур-ла боор.

Кара-Суглар, Ондум даанга
Харап көрүп оруксаар мен.
Кара доруун мунуп алган
Кап-ла кара бо-ла келир.

А. МАЙ-ООЛ.

ЧАА ШИИ

Берге салымнар

Часкы шаг. Долгандыр бүгү-ле бойдус оттуп келген. Хөл чаны. Машиназының дугуюндан бир эзирил уштуумуң чаштай бээрге, чолаачызы ону эдип алырын ораладажып турар. Шак бо өйде ук чолаачының чанынга чодураа дег карактыг, чойган дег сыныт, бажын кызыл аржыылчыгаш-биле шарып алган аныяк кыс кылаштап кээр...

Сураглыг кыргыс чогаалчы, Ленинчи шаңналдың лауреады Чингиз Айтматовтуң «Мээң кызыл аржыылыг терекчигежим» деп тоожузуун өзүтаар тургускан «Чодураа дег карактыг, чойган дег сыныным» деп шиинии Тываның хөгжүм-шин театрының артистери тыва дыл кырында үндүрүп эгелээнинер.

Чогаалчы Чингиз Айтматов Москваның А. М. Горький аттыг чечен чогаал институдунуң чанында ийи чыл хуусаалыг литератураның Дээди курстарынга өөренип тура. «Джамиля» деп, ынакшыл дутайында кайгамчыктыг тоожузуун бижээн.

Ук тоожу чогаалчының ат-сураан делегейге чарлап неттереткен. Сураглыг француз чогаалчы Луи Арагон тоожуну француз дылче отуулдурган болгаш «Ынакшыл дутайында эң дээре чогаал» деп үнелээн.

Ооң-боор Чингиз Айтматов муң-муң номчукчуларның ынак чогаалчызы, берге салымнарның ыраажызы апарган. Ооң бижээн «Джамилязында» эрги өзүбиле ашакка барган Жамийла деп аттыг кыргыс уругнуң амыдыралын, дайындан соң келген аныяк оол Данияр-биле кады аас-кежиин-тывары-биле аалындан дезип чорупканын көргүскен болгай. Ол тоожу тыва дылда «Аялга» деп ат-биле үнгеи.

«Баштайгы башкы» деп тоожу база-ла тыва дылче очуулдурттунган. Ында кедээге баштай келген башкының амыдырал-чуртталгазын, ооң өөреникчизи Алтынайның хуу-салымын шыны-биле бижип көргүскен.

«Авазының шөлүү» деэр тоожуда ашаан баштады оолдарын дайынче үдеп каап, оларны кезээде көрбес, кажыыдалга таварышкан ажыл-ишке кыымак хөрээжен Толганайның дүрзү-хевирин дамчыштыр үениң кадыгдошкуунун шыны-биле көргүзүп турар.

Чингиз Айтматовтуң маадырлары берге салымныг, ынчалза-даа амыдыралчы оруктарынга таварыжып келгеи бергелерин туруштуу-биле тиилеп үнүп турар кижилер болур. Ооң чүгле хейге сурагжаан үш-ле тоожузун ададывыс. Чогаалчыда чогаалдар-ла хөй. Оларны маңаа чыскаап бижип, утказын тайылбырлап турганывыңа ажыы чок боор.

«Мээң кызыл аржыылчыгаштыг терекчигежим». Бо сөстерде амыдырал сиңнигил. Киргизияның чуруп төттүнмес каас, чараш бойдузу сиилбиттинген. Мында өлүм билбес өзулуг ынакшылды, кижилериң караккызыл ажыл-ижин, дайыныың аар-берге уржуктарын, өг-бүле айтырыын чугаалап турар.

Ильяс (артист Б. Бады-Сагаан) автобаазаның мурнакчы чолаачыларының бирээзи. Бир-ле хүндүс Изнг-Хөл чоогундан чүк сөөртүр даалгалыг чораан. «Кызыл аржыылдыг терекчигеш»—Асельге (артист Р. Сундуй) таваржы бээр. Ийиги ужуражыышкын үезинде Ильяс биле Асельдиң аразында хаңы билчиишкиннер тыпты берген болгур. Ол-ла үеде Асельди кудалап келгеннер чедип келир. Куда келир пятницада болур. Эрги өзүу-биле ашакка баар бе?.. Чок! Ынакшааны Ильяс-биле кады чоруур-ла...

Бир чыл эртер. Ажыл-иш-даа, амыдырал-чуртталгада эки-ле. Бичии оолдуг-даа апарганнар.

Ынчалза-даа амыдыралда баш удур көрдүмээн таварылгалар-ла хөй. Автобаазаның чолаачылары Тянь-Шаньдан прицептиг чүк сөөртүп, планын ажыр күүседирии дутуржуп турарлар. Ильяс тургаш: «Чүгле прицептеп менээ бериңер, мен часкаан чоруп шыдаар мен» деп, күзелин илередир. Тянь-Шань оруу таңды шолу эвес дээрзин сагындырып, чолаачылар ооң күзедиите удурланып каарлар. Ам канчаарыл? Күзел күштүг-ле болгай. Диспетчер Кадичага баргаш, (артист А. Лаптан) прицеп бер деп чаныыр ужурга таваржыр. Кадича Ильяска ажыы-биле ынак турган. Ынчалзада Ильяс ону херекке албайн турган. Прицеп белен. Хап-ла олурар. А түңнел кандыг болганыл? Ыглаксанчыг: Тянь-Шаньның кудургайынга прицептиг машиназын чайып алыр. Сес дыңнавас дээш өөрү ону чемелээр ужурга таваржыр. Өөрүүн чемелээшкиниериниң тыныының четче билбейн. Ильяс «кылан-каралап» эгелээр. Бир-ле дең-дүү апарган олурда Кадича келгеш, бодүүн бажыңынче Ильясты аппаар...

Асель ашаанын будулганын дыңнаваш, маңап чадап каапп, чаш оглуи алгаш, карак углаан черже чоруптар. Чүге дээрге, ада-иези ону дөмей-ле кирбес болгай. Олар эрги чаңчылын барымдаалаарлар.

Ынчап чораан, орук мастери Байтемирге таваржы бээр. Байтемир дайын журнунда-ла орук мастерлеп турган. А кайнаи ол дайынче чоруптарга, кадайы, уругларыы-биле ооң орвунга артарлар. Дайын төнген. Байтемир чанып келирге, бажыңының орну безин чок болур. Хөртүк көшкээн баткаш, ооң кадайын, ажы-төлүн, бажыңын алгаш барганы ол.

Ийи чыл эртикен. Ильяс биле Кадича өскө черге чурттап турган, бот-боттарынга таарышпазын билгеш, чарлы бээрлер.

Асель Байтемирниң бажыңында чурттавышаан. Оглу-даа доруга берген. Асель хоорай киргеш, ажылдаарын күзеп турар. А Байтемир ону артыл каап көр деп дилээр. Асель чөпшээрешкен. Мыя бо чугаалар болуп турган минутада машина мотору дагжаар. Байтемир үнгеш көөрге, хөртүктө машина кире берген болур. Ильястың машиназы болган. Ильяс шала зиирик, бажын кабинага балыгландыр үзүп алган болур.

Шиниң бо көргүзүүн көрүп олурган көрүкчү түүле болур ирги деп бодап келир. Ильяс биле Асель оолдур болгайлар. Асель дем-чаага чедир-ле Ильясты маңап келген. Ынчалза-даа чештиниишкин улуг төрүлдээлер чогу-биле доостур. Амыдыралдың кадыг-бергези оларны өөреткени билдингир. Эң ылаңгыя Ильяс бо ужуражылганың соонда. «Мени үрелип, будулган кижи деп бодаваңар, мен база-ла өскелер ышкаш ажылдаар мен, кадайлыг, ажы-төлдүг апаар мен» деп бодунуң кажан-даа эглип келбес Аселиниң адын адап чугаалаттынар. Шии моон-биле төнер.

Бистиң артистеривис онаашкан рольдарын эки күүседип турарлар.

Четпес түүлдер түл дээе, маадырларның кеттинген хевинче кичээнгей салдынмаанында. Асельдиң (артист Р. Сундуй) баштайгы көргүүтте-ле кедип алган платьезии шииниң төнчүзүнде-даа хевээр. Ол ышкаш чондан озалааш черде, орук мастериниң бажыңында чурттап турар Асель соок кыжын Ильяс биле баштайгы болчаанга кедип келгени ак туфельдерин кедип алган туларга кайын болур. Үш чыл иштинде элеп-даа калбас эвес бе?!

Шиниде амгы үениң кол-көл айтырыгларын салып турар болганда, көрүкчүлерге өөредиглит-даа, солундаа болур дээрзи чугаажок.

М. ДОРЖУ.

Сценада колхозчу артистер

«Тыва АССР-ниң эң эки клуву» деп аттың эдилекчизи—Тожуунуң Адыр-Кежиг клубунуң шин болгүмүнүң киржикчилери С. Пюрбюнүң «Ачылыг салчаашкын» деп шиизин белеткеп тургускаш, чонга көргүскен. Шиини боттарының колхозунуң фермаларынга, Тоора-Хем суурга, «Май 1-зи» колхозтуң төвүнге көргүскен. Байлаккай прейниң ролүн колхозтуң механизатору Сереней Ооол, Анай угбайның ролүн колхозчу Надя Кол, почтачының ролүн Люся Серен олар чедимчелиг ойнаан.

ЧУРУКТА: «Ачылыг салчаашкын» деп шиидең көргүзүү. Маріймааның ролүн клубтуң масеовиги Зоя Чат, Маринаның ролүн Люся Серен оларның ойнап турары.

Фотозу Кысыгбай ДОРЖУНУУ.

ТАЛАНТЫЛЫГ ЫРААЖЫЛАР, ТАНЦЫЧЫЛАР

Кызылдың ыры болгаш танцы ансамблинде 50 кижи бар. Ол дээрге уран чүүлге улуг ынакшылдыг, ырларынга, танцылаарынга салымныг болуп шилиттинген - кижилер-дир. Ансамбльдиң номер бүрүзү-ле амыдыралчы, солун утка-шынарлыг болуп онзаланып, улусчу аян, хевир сиңниккен, ылаңгыя ойнакчыларның идик-хевирлиг национал хевирлиг болу берген, ырлары каш үннерлиг болуп, арыг, чараш дыңналып турар.

Ансамбль бодунуң концерт көргүзүглерин бо чылдың эгезинден тура, Кызылга каш удаа көргүскен. Концерттиң номер бүрүзүн-не көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрүп турар апарган. Хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтерииге ырлар бөлүүн тургузарынга ансамбль улуг үлегерин көргүзүп турар. Оларның үлегерин өзүгаар Кызылдың энергетиктериниң Культура бажыңында чаа ыр бөлүү тургустунган. Оларның репетициязы неделяда ийи катап болуп, аңаа ырлаары-биле киржирин күзээн чаа кижилер немежип турар.

Май байырлалының хүннеринде болгаш немец фашистерин ашкан улуг Тиилелгениң хүнүнүң байырлалында база ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарбиле сонгукчуларның ужуражышкыннары болгулаан черлерге концерттерни көргүскүлээп. Ансамбль ам каш-ла хонгаш Каа-Хем районнуң төвүнге концерт көргүзери-биле чоруптар.

Ыраажыларның болгаш танцычыларның бо талантылыг коллективиниң сагыш-сеткилин, сонуургалын сценаже үнүп, чонның сонуургалын чаалап алырының мурнунда ыры болгаш танцы талазы-биле тускай бекеткелди эртип, улуг күжүнишкинии үндүрген. Ылаңгыя ырлаарының техниказыг, культуразын өөренген, репетиция санында-ла хөй санныг мергежилдерни кылып, ыраажы бүрүзү-ле ажылдан хоегуг шактарында чараш ырлаарының мергежилин, техниказын башкының айтырганын, оон берген онаалгазын өзүгаар бажыңына күүседип, боду өөренип турган.

Ыраажыларны ырлаарының техниказынга, чаа ырларны өөредиринге оларның удуртукчузу Кызылдың музыка училищезиниң ыры талазыбиле тускай дээди эртемниг башкызы Леонид Иванович Караев улуг ажылдарны кылган болгаш ам-даа кылып, ансамбльди билдилии-биле удуртуп турар, моон сонгаар-даа ол улуг ажылдарны кылыры бижиг бүзүредиг. Хөйнүң болгаш ийи-чангыстыы, бөлүк кижилериниң күүседир ырларын каш үннерлиг, өгүгүт чараш дыңналырынче улуг кичээнгейии ол салган. Идепкейлиг болгаш талантыдыг киржикчилер Елена Никитична, Зоя Соян, Алексей Лутанин болгаш өскелериниң-даа ыраажы талаатызы көрүкчүлерге билдингир апарган.

Ансамбльдиң танцычылары көрүкчүлериниң улуг сонуургал, кичээнгейии, мактаын чаалап ап турар. «Бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң бо танцычылары кижилерниң хайныктыр танцылаптар-дыр, күүседип турар танцылары ёзулуг-ла танцычы мергежил-биле доллуган-дыр» деп көрүкчүлер оларның дугайында ыңдыг үнелелди берген. Танцы бөлүүнүң удуртукчузу А. Огнев чараш, шын танцылаарының техника, мергежилии оон киржикчилеринге каш удаа өөредип, бо талазы-биле улуг ажылдарны кылып чорутканындан көрүкчүлерге үнеледип турар чедиишкиннер чедип алдыгнан.

Аныяк Тываның найысыдалында ыры болгаш танцы ансамблиниң бо талантылыг, эң-не аныяк коллективиниң программазында совет болгаш даштыкы композиторларның ырлары, элээн каш танцылар кирип турар. Композитор А. Чыргал-оолдуң «Мээң партиямга алдар», бүгүдээге билдингир композитор эш Новиковтуң «Янзы-бүрү чурттарның кыстары ырлажып тур» база орус улустуң ырларын хөйлеп күүседип турар. «Элдек шыңгыраш», «Аътыг кижилер» деп тыва танцыларлан ангыда орус болгаш өске-даа улустарның танцылары оларның репертуарын байытқан. Ансамбль бодунуң репертуарын моон сонгаар-даа эң эки ырлар, танцылар-биле байыдар, ооң киржикчилери боттарының талантызын, мергежилии улам-на бедидер дээш шудургу өөренип, ажылдаарлар. Чурукчу эштер Протасов, Төрлук олар ансамбльдиң киржикчилериниң күүседилге үезинде кедер тыва идиктериниг, тоннарының хевир-майыктарын чогаадыкчы ёзу-биле чогаадып кылган. Оларның ол эскизтерии ёзугаар чараш, национал хевирлиг тыва идиктерни, тоннарны Кызылдың даараңылга мастерскаяларынга кылдырткан.

В. КУЛИПАНОВ.
Кызыл хооркүүскомунуң культура киллизиниң эргелекчизи.

Чурукта: ансамбльиин ыры болуу концерт үезинде.

Фотозу **П. ГОЛЬЦОВТУУ.**

Культураның чаа чүүлдери

ЧОНГА СОНУУРГАЛДЫГ

Бүгүдээге билдингир кыргыс чогаалчы, Ленинчи шаңналдың лауреады Чингиз Айтматовтуң «Мээң кызыл аржыылдыг терекчигежим» деп тоожузуун өзүгаар кылганы «Чодураа дег карактыг, чойган дег сыныным» деп шиизин республиканың хөгжүм-шин театрының артистериниң тыва болуу белеткеп тургускаш, ооң баштайгы көргүзүглерии Улуг-Хем районнуң суурларынга, Шагаан-Арыг хоорайга көргүскен. Артистер ол шиини ам Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннарында көргүзүп чоруп турар.

Чолаачы Ильястың ролүн артист Борис Бады-Сагаан, Асельди артист Раа Сундуй, орук мастери Байтемирии артист Ооржак Чолбеней, Катанчаны артист Анна Лаптаң оларның ойнап турары көрүкчүлериниң үнелелии ап, шиини чон аажок сонуургап турар.

Театрның оруе болүүнүң артистери эш Блиновтуң «Улчумал» деп шиизин белеткеп тургускаш, Хакас автономнуг областың ажылчы чоннарынга көргүзери-биле чорупкан. Ол шии амгы үениң аныяк кижизиниң амыдыралын, ооң шын эвес орукче кирип, улчумал чоруун, ону ёзулуг кижи кылдыр кижизидии, шын орукче киирер дээш коллективтиң канчаар туржун турарын көргүскен.

КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

«Амгы клуб болгаш ооң эргелекчизи кандыг болурул?» деп дискуссиялыг кежээни республиканың культура министерствозунга организастап эрттирген. Москваның культура институдунуң доозукчузу, Кызылдың телевиденниезиниң режиссёру Сергей Баир клубтуң тыптып келген тоогузун, клуб дугайында доңчу билиишкин, тайылбырны кежээниң киржикчилеринге чугаалаан.

Ол кежээге районнардан келгилээн чамдык культура ажылдакчылары база киришкен. Мугур-Аксының Культура бажыңының директору Саая Самыяа, Кызылдың музыка училищезиниң клуб салбырының сургуулдары эштер Кара-кат, Мясникова, Самагалдайның, Кунгуртугнуң, Кызыл-Мажалыктың, Балгазының культура бажыңнарының директорлары эш Шожун, Сергей Чигжит, Лидия Матюшкова, Юрий Петренко, Ак-Довуракты Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу Нина Войнова олар боттарының ажылын канчаар тургусканыл, амгы үениң клуву болгаш ооң эргелекчизи кандыг болурунуң дугайында бодалдарын чугаалаан.

БИЛИГНИҢ НЕДТЕРЕДИКЧИЛЕРИ

Бүгү-эвилелдиң «Билиг» нииттилелиниң шугуму-биле ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының улуг эртем ажылдакчызы, төөгү эртемнериниң кандидады Дмитрий Викторович Дягилов, 25-ки Чапаев дивизиязының Ленин аттыг 210-гу онзагай адыгжы бригаданың комиссары чораан, 1918 чылдан бээр СЭКП-ниң кежигүнү, Василий Дмитриевич Вершинин олар Тывада келген. В. Д. Вершинин үш дайынның болгаш ийи революциянын киржикчиин. Ол. «В. И. Чапаев—улусчу маадыр», «Комсомол хамааты дайынның болгаш даштыкы интервенциниң чылдарында» деп темалыг лекцияларны номчуур.

УЛУГ-ХЕМ ДУГАЙЫНДА КИНО

Документалдыг кино-чуруктарның Төп студилязының бөлүк ажылдакчылары Улуг-Хем дугайында кинону тыптырары-биле Тывада чоруун турар. Олар Улуг-Хемниң эгелээн бажыңдан эгелээш, ооң Соңгу доштуг океанче кирип чыдар черинге чедир, ооң үнүнда хоорайларны, суурларны, ында хайныкка амыдыралды, чаа улуг өскерилгелерии чурукка тыртырар. Баштайгы хүннерде олар Кызыл хоорайны, Азиның төвүн, хоорайның киживилерии, культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында чоннуң массалыг селгүүстээшкинин тырттырган. Улуску шевер мастер Монгуш Черзи болгаш өске-даа түскай мергежилдиг кижилери кино тырттырыкчыларының кичээнгейин хаара түткан.

Кинематографистер маңаа каш хонук ажылдаашаар. Ингаркаже, Дудинкаже оон соонда Диксон ортулукче ужуп чоруптар. Августа Тывага база катап чедип келгеш, кино тырттырарын үргүлчүлээрлер.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧАНЫНДА КИНОФИКАЦИЯ ЭРГЕЛЕЛИ

киномеханиктер өөредилиин 5 ай хуусаалыг курсунга өөренирин күзээн кижилерни хүлээп алырын чарлап тур. **Курстун өөредилгези 1966 чылдың июнь 1-ден эгелээр.**

Ол курска өөренирин күзээн кижилер кинофикация эргелелинге азы районнарда кино четкилериниң дирекция черлеринге келир.

КИНО

МАЙ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыында 10. «Он үш» 11.40, 1.25, «Вернер Хольттуң ужуралдары» (1-ги, 2-ги сериялары) 3.10, 6.20, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыында 10. «Ынакшыл болгаш лиманда» 5.15, 7.10, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Зделвейцилериниң чечектелип турар черинде» 11, 1.30, 7.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Байкалга келиңер» 3, 5, 9. «Оонүм Дон» (1-ги сериялы) 7 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Ажылчын суур» (1-ги, 2-ги сериялары) 5, 8 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ адрези: Кызыл Щетинкин—Кравченко кудумчуу баазын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63 редакторнуң орлакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 23-54 агитация болгаш пропаганда киллизиниң 37-13, кээде ажыл-агый киллизиниң 21-47, плетнур киллизиниң 22-64 чагаа, ажылчын болгаш кээде корреспонденттилер база совет тургузуу болгаш амыдырал киллистериниң 21-27 иштики информация киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75 корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефоннче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында партлага эргелелиниң типографиязы. ТС—00104.